

کہ بخواب آفتلام شده که در آن اختیار کے نیست و نہ بران موافق
 فرمود اگر طہنیت پاک گردد در خواب ہم صورت غیر شروع نہ شود
 بگو کہ طہنیت پاک کند و از خطر نفسانی صاف نماید و سوارنی روان
 چون بیدار شد دم بس غمگین و اندوہناک بزخاستم و امید عنایت
 کہ از آنجناب دہ ششم ازان مایوس گردیدیم و بحضور حضرت تاج العالی
 عرض کردم فرمود این عین عنایت و کمال لطف آنجناب است
 و تربیت بہترہ اتم می خواهد کہ علی وجہ الکمال باین دولت سری در
 دران بارگاہ کحل را راہ نیست ممکن بود کہ ہا نوقت مشرف گردانید
 سولف کتاب میگوید کہ با وجود کمال علیہ محبت حضرت شیخ العالی
 بجناب مرتضوی و بذل عنایت تمام آنجناب در حق حضرت ایشان
 کہ سابقاً بنفی ازان مذکور شد در نیاز دستار خان کہ چند بار شد
 القدر خالی ماندے و رنگ روتا یا فتن اثر قبول زرد بودے کہ
 گاہے در نیاز دیگر ندیدم و نیازان مردمان کہ از طعمہ آوردند
 در صدر تربیت دادے و اطعمہ کہ ازان خود نہیا آوردے
 در پائین نہادے و فرمود کہ سر کسے از وابستگان دامن دولت
 طعمہ نہیا آرد نام کہ بوسیلہ کہ نام کس دیگران را قبولی نصیب
 گردد و ہر بار بعد ختم درود کہے رفت و قفل سے کشاد عنایت تا
 از آثار قبول یافتہ می شد چنانچہ در دستار خان اخیر کہ باب چند
 شیخ و قدرے تک ازان خود در پائین داشت مولوی ابوتراب صاحب

در دستار خان و در حق حضرت تاج العالی
 و در حق حضرت مرتضوی و در حق حضرت شیخ العالی

و است بر کاتر می فرمود و نقلاً عن رضی اللہ عنہ کہ چون از ختم ورود
 اہل مجلس فراغت شد و آنحضرت مراقب بود و خواست کہ خبر سیزد
 ورقبہ قفل مکان کہ در آن اسباب دستار خان متیا بود و یکشاید و آثار
 قبول معاینہ نماید و قلب شریف تردد آمد معلوم نیست کہ قبول شد
 یا نہ در عین مراقبہ بزرگے آمد و ابشارت قبول داد و گفت قبول علی
 وجه الاثم شد و رکاب و قابہا کے چینی کہ بہ ترتیب داشته بودید
 و یک قاب تبدیل بقدمیم و تاخیر کردہ شدہ است و دیگر نشانہ
 قبول بسیار بسیار است کہ بر عنایت نامہ محمول توان کرد و آنحضرت
 شکر کنان برخواست و حاضرین بہ ہمراہی رفاقت کردند و قفل کشاد
 و بتلاش آثار قبول افتاد و چپد قاب پستہ جو و نحو و خوشتر بجای
 ترہ و جلو ارا دیدند کہ پر کسی نشان دو انگشت بود و بر بعضی نشان
 شدہ انگشت و بر بعضی نشانہا کے حامل خطوط از اول سفر تا آخر
 ملاحظہ کردہ می آمدند تا آنکہ در پائین سیخ ہای کباب نمکدان کہ از آن جا
 آنحضرت بود و از غایت نکسار و یل و پائین داشتہ بود و دیدند کباب یکبارہ از سیخ علیہ
 شدہ و دپارہ گردیدہ از آن بجانبی از قاب سیخ بر سفرہ افتادہ است و پارہ
 دیگر بجانبی و نمک السبب جلدی کہ شتر می موجود نہ بود در آنجورہ
 شیشہ کہ تنگ دہن بود و ازین سبب گاہی بہ شمال نہ آمدہ نمک در و بقدر لیم
 بطن وی انداختہ در پائین شستہ بودند و در آن کوزہ تنگ دہن کہ دو انگشت
 برابر بلصق و روی نمی رفت نشان شدہ انگشت ابہام وسطی و سبابہ

در قصه وی که نمک گویا نشین بود واضح تر یافتند و این علامتی بود که تا چند
سال آن کوزه را به همان حالت با احتیاط داشته بودند هر کسی که میدید در
وقبول مساع انکار نمی یافت و هرگز نمک وی درین مدت از اثر خود بیرون
آید نشده بود تذکره و دستور داشتن سباب بر دستار خان چنین بود
که در عرض و اول پنج عدد شمعدان و پس او در سطر دیگر پنج عدد درو
علی ده علی ده تو بر تو کرده و پس او پنج پیاله شیر گا و پس او پنج پیاله
شربت و پس او پنج طشتری تره یعنی بقولات و پس او پنج عدد وقاب
بسته جواز کاغذ برابر کرده که در آن نشانی از ناخن هم نماند بعد چیرهای
دیگر از نان و کباب و پلا و غیره بلا تعین لیکن در هر پنج عدد و در آخر
نیز پنج عدد طشتری نمک و در مال بطور سطر اول فرقی همین بود که در
اول بعد در مال طشتری نمک بود و اینجا در آخر همه ختم بر نمک بود که این
طرف نمک مقدم بر در مال میشد و در میان در میان دیگر شمعدانها بود و قاپ
میوه با بعد از همه بخته نهاده شده بود و آنحضرت مولوی ابوالحسن صاحب
را و مولوی ابوتراب صاحب را با و آنرا این ترتیب تقدیر فرموده بود
تذکره در آداب سماع و ترتیب مجلس که از آداب مجلس سماع وی صنی الله عنه
آن بود که صوفیان بخیر واقفند و کارند شتند خواص معلوم را هر سکوت بسیار بود
و هر که در و زانو نشسته اند و فقیر و حفظ آداب ابر نمودی ناگاه اگر کسی فرود
آمد و نهنگان و کار بر و از آن به نرمی و رافت او را منع کردند و از آن باز داشتند
باز اگر عاده میکردی می گفتند اگر ضرورت مشوره باشد ما قصه و نسیانه گوی

در این اثر
تفاوت این
و در این
و در این
و در این

دارند بیرون مجلس رفتہ باید کہ ولعبد فریغ در مجلس تشریف خواہند آورد و در
 گزینے اندامی صوفیان است درین نصیحت عواید و غراب و شاہ و گدا یکسان
 بود و قریب و دینار و گامی کتر از ان ہفت ہفت صد مردم در مجلس از عوام
 و خواہی می نشستند بیک رنگی دیگر نمی نمودند و آنحضرت از بدایت مجلس تا بہت
 وسے بجز و زانو جلسہ دیگر نہ نشستے و قلیان و تنباکو را حوالی
 مجلس ہم اذن استمعاں نہادے و کسی را رقعہ طلب در مجلس
 اعراض ننوشتے فقیر باشت یا امیر بعض مشائخان نو و اردین
 دیار کہ در شہر عظیم آباد وارد بو و نہ انتظار رقعہ بسیار کردند بالآخر
 تشریف آوردہ شریک مجلس شدند و شکایت نفرستان رقعہ
 نمودند کہ ستور و بار چہین است و مشائخان بلکہ قوالان ہم بے
 طلب و رقعہ در مجلس صوفیہ نمیروند آنحضرت در جواب فرمود کہ معقول
 حضرت تاج العارفین بنوہنبار مجبوراندم و اگر از کسی عواید اجازت
 حاضر شدن در مجلس و زحمت کردے و تمناسے خود نوشتے
 جواب صاف فرستادے اگر ملاقات منطور است در ایام عرس شہوخ کرا
 فرصت آن ندارم و اگر تماشایاں دارند مجلس قص و بازے نیست
 مجلس عبادت صوفیان است چنانچہ راجہ جہاؤلال کہ نائب وزیر
 اصف الہولہ بود چند بار بہلازمت عالی حاضر شدہ و خود را از سہکا
 مے شمر و چند بار و زحمت اذن در مجلس شریف کردہ ان جواب ہفت
 و اگر عمدہ عواید بے اذن در مجلس آمدے کسی از مراقبہ سر بزیداشتے

و بہر تعظیم بر سخاستے چہ جامی سخن بعد مجلس اخلاق مناسب شان
 و کے فرمودے و اکثر خلوت خاص از خاصان بارگاہ تقریباً
 بیان کردے کہ از آمدن عواید خصوصاً رفاض بس با رضام و جا
 و گیر بجز خالقہ کہ فرودگاہ است ندارم ورنہ مجلس سماع بہا سخا میگرد
 و در بندے داشتیم و در فواید ترک رسم رقعہ فرمودے کہ رقعہ در آنوقت
 مناسب است کہ آداب مہمانداری تمامہ تراو اگر دہ آید ورنہ جا کے
 شکایت است و کسی کہ بے طلب مے آید و حقیقت زبان شکایت
 بند و از حکام وقت بعضی رؤسایہ نصرا لئی درخواست حاضر
 شدن در مجلس شریف نمودند غایت ملال آمد و جواب فرستاد کہ ہم
 ملاقات این ایام عیادت ندارم و حکام را از مجالس فقہار چہ کار آنھا
 اغرد نیاند و اینها اول دنیا مناسب است چیت چون بار و گردخواست
 میگردند مے نوشت کہ حکومت دارید حاجت با جازت نیست اما من
 دوران وقت بمجلس خواہم نشست شما کہ داعیہ ملک و حکومت و
 و قوال ہم موجود است چند اند کہ خواہید شنوید باز آنها قصد آمدن
 مگردند نواب عباس قلینجان بہادر کہ بذریعہ نسبت فرزندے خود
 بحضرت احمد جام قدس سرہ معتقدانہ مے آمد و در مجلس سماع و اسل
 میشد دوران ایام از حکام شہر عظیم آباد یکے فرنگی کہ بالیشان مرالطہ بسیار
 داشت ہم بوساطتشان قصد آمدن کرد خبر بجنور اقدس آنحضرت
 رسید فی الفور ارشاد نامہ مانعت بنواب مروج اصدار یافت بہر طور کہ

و مانند او را باز دارند و اگر نتوانند خود را بچیلد از آمدن باز دارند بارے
 همچنان تدبیر بجارش کردند بیخ و بی را اتفاق آمدن نافتاد و نقل است
 روزی مجلس عرس جمادے الثانیے بود این کمینہ بارگاہ مولف
 کتاب محمد ابو الحیوة نیز تریب آن حضرت ایستاده یک فرنگی
 شکری از قبضہ دانا پور بر اسپ سوار و یک فاضل از فضلای
 قطعات کہ باوے رفاقت داشت نیز ہمراہ وے بر در خانقاہ آمدہ
 و در بازار ایستاده آن رفیق نادان را کہ صورت فاضل و سیرت جاہل
 داشت بحضور عالی فرستاد بمضمون آنکہ ما در شہر دہلی ہم مجلس
 صوفیہ را درک کردہ ام و بصحبت علماء فائز گردیدہ ام امروز بہ تمنای زیارت
 سامی و مجلس گرامی از دانا پور روینجا رسیدہ ام اگر اذن بخشند
 داخل مجلس شریف شویم آنحضرت جواب داد کہ از آمدن ایمن
 درین مجلس ہرگز راضی نیستیم ما را معاف دارند آن مرد جاہل بسیار
 سعی کرد و سندن فقرای شہر دہلی پیش آو و آنحضرت فرمود
 فقرا شہر مذکور صاحب حال و متصرف زمانہ اند صحبت غیر جنس
 نجارے و کدورتے بردن شان نمی آرد ما آن تصفیہ و رسوخ جا
 نداریم و زیادہ ازین فرصت گفتگو نیست و از غایت رخ فرمود اگر خواه
 میخواہ بداعیہ حکومت خواهد آمد مجلس موقوف خواہم کرد و سخاک صورت
 اسلام دارید آمدن چنین غیر جنس درین مجلس عبارت صوفیان
 چگونہ سخوز کردید از آمدن شما نیز بس ناراضی و کلمہ خاطر شد مہربان

فرمانید الفیر ببردید ۵ این نه کعبه است که بے پاوسر آلی بطوان
 و این نه مسجد که درو بے ادب آلی بخروش به این خرابات منان است
 درو مستانند به از دم صبح ازل تا بقیامت مدبوش به آن سفیر
 جاہل آرزوہ خاطر برخواست و باقائے خود اطلاع کرد ہر دو محروم
 و سنجیدہ باز رفتند و زبان شکایت دراز نمودند خیر بحضور رسید
 فرمود شکایت آنھار من اسون است ازان کہ شرک یک مجلس نامشیدند
 و در غیر ایام اعراس ہم ملاقات نصاریٰ مکروہ تراشتے بسیار بسیار
 حکام تمنا کردند بحیلہ ملاقات نہاد مگر یک نصرائی حاکم اول عدالت
 کلان شہر غظیم آباد کہ آرزو بسیار کرد جواب رفت کہ حاجت چہیت بلکہ
 موجب تنگ شما است کہ بر وقتیرے روند باز نہ آمد نو پیام ثانیاً
 فرستاد حکم شد کہ نشست شما بغیر جو کی انگریزی دشوار است آن
 ندوم باز پیام فرستاد کہ من بلباس ہندوستان و اہل سلام حاضر
 خواہم شد و بر تخت چوبین کہ ہر کہ و می نشینند خواہم نشست
 و دیگر انتظار جواب ناکر وہ یکبار حاضر آمد و عرصہ دراز نشست
 چون خصت شد از جناب مولوی سیدی مولانا شاہ ابوالحسن صاحب
 و از سید العلماء و زعمیہ لہو ملاقات ثانی در خواست کرد جناب بھائے
 مدوح بصلاح احباب تشرف و زعمیہ و سے بردن این کمینہ بارگاہ
 نیز روز کاب سعادت حاضر بود بس مسرور شد و گفت خرج خانقاہ و
 طلبہ این قدر سوخ توکل القدر نزد ما مناسب می نماید کہ چند

فرمانید الفیر ببردید ۵ این نه کعبه است کہ بے پاوسر آلی بطوان

آبا و اجداد خیر تجویز فرمایند که خوبی سبیل آن گردن سے تو انہم
 مولانا فرمود راست میفرمایند اما ازین معاف و از مدبر و کسی کہ
 نشسته ام کفیل رزق بہت و در معاش فساد بسیار بہت سے
 کس ناید بخانہ و رویش بہ کہ خراج زمین و باغ بدہ و ہم در و بار سازی
 اوقات ضائع کر کند و حال زمانہ ظاہر بہت سیکے سیدہ و دیگرے
 می ستاند گفت تازمانیکہ من درین پارام کسے حاکم خلاف مانخواستہ
 و حاجت رفتن بدر بار حکام نخواہد افتاد فرمود اگر ہمین وقت طلب جناب
 سامی از شاہ ولایت شہا آبد شریف خواہند بر و پاراسے من نخواہند
 رفت بر ستقامت گرامی سہا لہاسے چند کرا اہلین و مہربانی حکام دیگر
 کہ بعد جناب شہا شریف آرد غیر متیقن آخر در جواب قاصر شد و گفت
 بیے قانون انگریزی کسے اہل کار را اطمینان اقامت یکروزہ ہم نمیدہ
 امروز کار ایجاداریم فردا اندام کجا بقدر شویم مولانا فرمود چون چنین بہت
 باز بر کار بہ ثبات و راحت چند روزہ در دوسر زندگی کہ اختیار کنند
 و رزق بی منت را کہ گزار و بعد ساعتے از وسے زحمت گرفت
 و بخانقاہ شریف آورد و آن فرنگی اکثر تذکرہ فقرا می گفتہ کہ ہم
 از فقرا می صاحب خالقاہ این دیار ملاقات کردہ ام اما با وجود ضعیف
 و لاغری ہماہمے کہ بر شہرہ شاہ صاحب و قصبہ بچلواری دیدم
 جامی ندیدم و خواہ مخواہ در دل می آید کہ او دوست خداست و در
 ریہ نیست و بعضے حکام و عواد را و بارہ اجازت از ہم ہی آہنا

مساعیغ منع ندید همین قدر به پیامبر و سکه فرمود حاجت ملاقات چیست
 و بعد در خلوت و سکه بر زبان مبارک راند حق تعالی و سکه را
 نه آرد همچنان بظهور آمد منجمله آنها فرنگی کار افیون که در قوم خود بس معسر
 بود و اقتدار تمام داشت دیگر حاکم شهر گهائی که بالفعل از قوم خود وکیل
 حاضر باشی بارگاه عالیجاه اکبر بادشاه در شهر دلی است نازمانیکه در شهر
 عظیم آباد این هر دو بر سر حکومت بودند مدام خیال محاسن عرس داشتند
 و گاهی اتفاق افتاد و از اهل اسلام نواب ناظم الدوله ناظم ملک
 بنگاله از اولاد نواب جعفر علیخان و نواب جنگلی و برادرشان نواب
 میرزا امیند بود و شاهزاده مرزا عالیقدر بودند که کسی را از میانانوت
 نشد اما همین که با از آمدن اینها خوش نیست علی الخصوص نواب جنگلی
 صاحب دو بار بطریق سیرت شریف آورد چون خلوت شریف
 بر روی خلق بند بود و دست که وقت ملاقات نیست و توقف
 ناگوار بود گفت بار و گریه اشد تعالی و باز رفت نقل است
 روزی ذکر در بیان مذاهب افتاد مردی اجنبی بود که علاقه
 داشت اما بیشتر حاضر میشد پرسید که مذاهب حضور عالی چیست ارشاد
 شد مذاهب شیوخ کرام بانگت شان ملت است و مذاهب شان
 مذاهب ما در حقیقت نشانه و جنبه ایم زمانه و خفته بطوریکه
 صلوة و صوم و ادای احکام شرع بر خود را در ایم و از سکه ما موردیم
 میکنیم موافق هر معتقد که باشد باشد و علی هذا مذاهب پیران مذاهب پیر

بود تا آخر آنکس گفت از تشیخ و تسنن سوال دارم که در باره یزید چه باید
 گفت فرمود مخدوم الملک شرف الملک والدین بن احمد کبیری منبر سے
 رضی اللہ عنہما را نیز ازین سلسلہ کے رسیدہ بود و رجوع البشیرین ارشاد نمود
 ما این و آن ندانیم دوستان اہلبیت نبوت را دوستانیم و دشمنان و
 را دشمنانیم هنوز کلامی نگزیدہ فرمودہ بود کہ از حاضرین مجلس دیگری
 پرسید کہ در عشرہ ماہ محرم ارادہ تغزیہ داری از سر نو میدارم
 ہر چہ در حق من بہتر باشد ارشاد شود فرمود کثرت طعام کن کہ بہترین
 خیر خصوصاً درین زمانہ این است و کثرت نوافل و درود کن و شغفہ
 بحضرت امام برسان و امریکہ در تعزیتہ غیر مشروع باشد مکن کہ شارع
 ازان منع کردہ و از بدعات خاصہ حسد ضرورت کہ اول قدم رخص
 است کہ مہرے ہندو کہے سیاہے پوشد و مکان را سیاہ
 میکند و کہے اسپ امام قاسم می سازد و شیون و ماتم بیدہ کوئی
 می نماید از این چنین بدعت قبیحہ سرگرد نباید کرد و مفلسان را نوافل بڑھ
 کردے و ترغیب با حیار شب عاشورہ دادے و معمول آن حضرت
 بود کہ شب دوم محرم تا صبح بیدار ماندی و بعد نماز صبح تا طلوع
 آفتاب در مسجد مراقب ماندے و اطعام نمودی و اکثر وقت چشم بر آب
 بودی وقت اول ظهر کہ وقت شہادت حضرت امام است علیہ السلام
 بر شربت قل کردے و گاہی در تغزیہ خانہ کسی نرفتنی افضل است
 در ایامی کہ ماہ محرم در موسم برشکال افتاد از ابر غلیظ تاریکی شب دو چند

سوال در تغزیہ داری

میشود و خلق از ایداد آمد و رفت شکایت میکردند بر دل پاک آنحضرت
 خطره چراغان و روشنی راه هجوم آورد اما حسب دستور خود که بے امر
 کارے نمی کرد تا مل و فرود بر کسے حکم ہم ندادمی خوابت که کسے
 برین کار اقدام نماید از روز اول عشره شب در روز خطره سے آمد
 تا آنکه شب بیستم آن سال شب دوشنبه بود جناب سید العلماء عمل
 شب دوشنبه حسب معمول کرده خواب رفتند و هنوز ازین خطره
 جناب اقدس کسے را اطلاع نہ دیدند کہ جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ
 علیہ وآلہ وسلم در فکر روشنی چراغان اندیشیان را حیرت دست و پا
 آنسر و انبیا علیہ افضل الصلوٰۃ والسلام بسوئے شان دیدہ
 از کمال عنایت فرمود کہ خوش حسین است بنا بر فکر روشنی چراغان
 دارم و متوجه بچراغان گردیدند ایشان بہمان ساعت از خواب بیدار
 شدند و حضور اقدس آنحضرت حاضر آمدہ عرض حال نمودند
 بچراغان خواب لب بچراغان و ثناء اولیائے کثیر و فرمود از نیم
 ماہ بار بار خطره روشنی می آمد لیکن خبرتہ اقدام بے امر نمی داشتیم معلوم
 کہ خطره نفسی نبود و بیخ چهار فالوس در خانقاہ روشن نمود و بہ واسطہ
 اجازت فرمود کہ حسب حوصلہ جا بجا در کوچه و گذر گاہ خلق خصوصاً
 در مقامیکہ از بدر و آب و میزاب راہ خراب است چراغها روشن سازند
 از ان سال مردمان قصد کسے بیخ چراغ و کسے یک و کسے صد بے
 تعیین بتمام ہر جا کہ مناسب و ضروری دانند روشن می کنند الحال

پترووان راہ را در آمد و رفت بس فراغت و راحت است من
لَفَوَائِدِ الضَّرُورَاتِ چون حکایات تصرف و کرامت
 خلق و سیرت و عادت از هر جنبش در ضبط قلم بقدر ضرورت آمده
 واجب است که امر و نهی و سررضی اللہ عنہ ہر چه در ضمن پسند
 و نصائح بقدر نیاز و بیان بود بعضی ازان در ضمن نقل و حکایت
 و بعضی در ضمن ہیئت بشمار آریم تا وابستگان و اسب و ست را کہ
 نظاہر از دولت حضور و دوران از مطالعہ آن توفیق عمل دست و ہد
 مذکورہ روز کے این کہینہ بارگاہ عرض کرد کہ در امر روزگار خود اکثر
 رنج منے بنیم و خلق را سرگرم اندازے خودی یا ہم معلوم نیست کہ خلا
 رضائے حضرت تاج العارفین بہ نسبت کہ نوکری در حق فرزندان
 خود مکروہ دہشتی یا محض مقتضائے بخت ماست اگر خلاف باشد
 ترک آن سہل کار بہت مستوفی شویم و ترک رفاقت آقائی خود کہ
 تعلیم و بے بزدلی بہت اختیار کنم اگر اورا ذوق علم بہت دیگر فاضل
 برفاقت خوابد گرفت ارشاد کرد حضرت تاج العارفین بہ نسبت کہ کار را
 مکروہ تر دہشتی بلکہ بدان مواخذہ سخت کردے ازان احتیاط
 واجب است یکے خادمہ کر دین یعنی حرم و شہن ازا بخت کہ اولاد
 وی در نظر قوم فقیر سے نمایند و تحقیق اولاد و حقیقت تعذیب آباوی
 اوست و موجب ملال و کین از احباب و میفرمود حضرت تاج
 العارفین کہ من گشتم خود معاینہ کردم کہ در اقارب ما شخصے براوز راؤ

ازین جنس دوشت در اثنای راه هر دو دو چار شدند و مانیز از عقب
 می آمدیم آن طفلک گفت ای عم بزرگ کجا تشریف فرما شده بودی
 یا سخن ازین قبیل دیگر بود بهرقت دیدن آن شخص طمانچه سخت بر روی
 طفل برادرزاده خود زد و گفت ای کینه بچه وای پرستارزاده عم تو
 کیست ترا برای آن شد که مرا عم خود خوانی اگر بار دیگر خواستی گفت
 خواهی دید آنچه دیدنی است بر من نهایت ناگوار آمد که ملاحظه برادر
 حقیقی و علاقه جزئیت وی در دل نه آمد و جزئیت کینه سپیش را حقیر
 گردایند و مانع عزت و حرمت ابائی و اخوت حقیقی شد از آن روز درین
 زمانه خادمه کردن مکروه داشتیم و از گرفتاری بعضی اجباب در
 کتب و شامت بجهت آنکه کسی کینه خود در تصرف آورده بود وی
 از قوم دون زنی را بعهده گرفته بود در راه ناقص این کمبینه
 بارگاه چنان می نماید که مراد آنحضرت از حرم مطلق قوم دون است
 که در آن تخمیر اولاد باشد نه از شریف اما حضرت شیخ العالمین را در
 شریف نیز ضرر گرفتن یعنی باینکه مکر و ترمی نمود از آنکه گوید در آن
 تخمیر اولاد نیست اما قضیه و فساد شب و روز بدتر آن آفت است
 و هرگز بدان را منی نبود استی و دیگر ظلم کردن بر کسی اگر چه اندک باشد
 و می فرمود که دولت قوم خود هرگز نمی خواهیم که اگر ایشان را دولت
 می شد اظلم خلق می شدند و رسوم در سفر تامل و مندرمودی که
 اگر ضرر و مانع را منی و وطنی از بخت پیش آمده که اهل وطن متدبر خود را

در کتب
 حقیقی و
 منی
 در کتب
 حقیقی و
 منی

بجهت اہل جدید و سفر جلابی وطن اختیار کردند و در غریب الوطن
 وطن گزینند ازین سہرہ کار خرد و اردو و ریاض تا گرفتار نکبت نشوی
 مدگرہ بعضے نا اہلان مدعی آن بودند کہ حضرت تاج العارفین رضی
 را ہم خادمہ بود و در حقیقت ازین دعوی عیب پوشی خود مطمح نظر میداشتند
 روزی در خلوت شریف جمع از اربابان و بعضے از اہل عیان حاضر بودند
 چون با چند کسان ازین اقرار بس اہل تنگ بودیم یکے ازان میان
 پرسید کہ بعضے اہل قصیدہ مدعی بر آنند کہ حضرت تاج العارفین رضی
 عنہ را نیز خادمہ بود و سند سخن از قول اکابر خود می آرد و دفع الزام
 از خود ہائے کتہ شد شیخ العالمین رضی بجمہرہ استماع فرمود محض غلط است
 از عادات آنحضرت بلکہ از جمیع امور و سہ رضی اللہ عنہ چندان کہ
 واقع و مطلع ہستم کہ دیگر نسبت ازان جناب گاہے ارادہ حرم ہم
 نشنیدم دوم آنکہ خرد و کل کار خانہ بدست بود حتی کہ لباس
 آنحضرت من درست مے کنانیدم و سہ پوشانیدم و پارچہ
 کنیزان من میدادم حساب و کتاب مودی و ہما جنان و خرج
 خانقاہ بن تعلق داشت از عمر پانزدہ سالگی ہمہ امور را میرسان
 من بودم آنحضرت را بجز این کار سہ نبود کہ احوال روزانہ
 از ہمانداری و خانہ دار سہ استفسار میفرمود تا فتور در کار
 نہ افتد انجام مجلس اعراس و نہخت پلاؤ پر اسے صہانان تا
 بہرسانی فرش و فرش و انعام قوالان از دست من بود

با وجود اینهمه و عدم موانع تا روز انتقال یکبار هم آنحضرت نفرمود
 که فلان خادم را لباس یا قاپوس در کار است بدینند و نه در بیماری
 نبوت جنت شرح و سبب کفایت معین شود که منی بدان امر قیام میکردم
 اگر اختصار داشت آنکه در هم بعد مرگ حاجت افتاد و اطلاق حق نبود
 و چندان که سرگرم اطاعت و سبب رضی الله عنه و غیره بودم تمام مقصد
 بران اطلاع دارد اگر براسه کفایت او می فرمود یا چیزی می دریا
 نمی میجاست که زنده اشتم که با مطیع بودیم ز آنحضرت سوّم آنکه از
 رنجش که فاضله زن و شوهر است بعد انتقال آنحضرت رضی الله عنه
 در میان من و اهل من پیش آنکه در روز کارخانه فتور و روک نمودید
 که حال رسیدن یک لقمه هم سجا نقاب بیان دشوار است بر کنیزان که تقدیر سخت
 طعام کند و بخش هر کسی که فرسید کنیزان را ازین پروا سئنه و دیگر امور
 خبر گیری نهانان اندرون که کار و در دل اندیشیدم که راه آن بجز این
 نیست که خواه در برادری عقد و گزینم یا خادمه اختیار کنم و رجحان خاطر
 بسوسه خادمه بود که از دست و سبب انجام کار حسب خواه خواهد
 که هم خوف در دل دارد و هم طبع خوشنود می من همان شب آنحضرت را
 بخواب دیدم که دستار خان آماده است و اطعمه لذیذ از هر جنبش بروک
 نثاره و ما بسیار هم که نزد اطباء ازان طعمه پرینز و احتیاط دران مرض ضرر
 است اما مطیع و انگیز بود که چیزه ازان باید خورد که یکبار آنحضرت
 بسوسه ما دید و فرمود در عالم نهار چیز است اما خوردن چه ضرر طعام خود

بخورید و برکناره سفره نان خشک که هر روز می خوردم موجود است ناچای
 بخوردن آن متوجه شدم صبح که بیدار گریدم تعبیرش نمیدم و اراده
 فسخ کردم بار دیگر بعد چندسے باز امرے پیش آمد و حرم ^{مهم} بردن
 خداوند کردن حرم نمودم و همان شب خواب دیدم آنحضرت را که بسیار
 مانعت نمود و فرمود هرگز سرگز گاهی در عمر خود چنین خیال کن و آنکه کن
 چنین گمان برده اند و تتم نموده بودند محض خطا بود که در آن ایام ^{وقت}
 تامل مطلق نداشتم پیرے برین غالب بود و این جوابی آن بود که در
 حال حیات آن حضرت ^{وقت} بعضی بدبختیان چنین افراسبت بودند و در آن
 آنجناب رضی اللہ عنہ بجز صبر و سکوت جوابی بکسی نداشتند و نه بود و اکنون
 بعد چندین عرصه انکشاف آن امر بر خلق نمود و هم بعضی خلفا و
 بعید الوطنی در خواست اجازت عقد مناکح بواسطت عوالیض کرده بود
 بجواب رقم فرمود اگر طاعت ضبط نداری اکثر صوم و قلت غذا
 اختیار کن اما زناگر و تامل مگر که مال آن بجزریشمالی دیگر نیست و هرگز
 اجازت نداد با وجود این قدر اشرف و مانعت عجب است که خود اختیار
 فرمود این محض اقرار بران حضرت است مولف کتاب میگوید که
 حضرت شیخ العالمین را درین باب تشدید بسیار بود علی الخصوص
 از ظالم پس آزرده بودے و از ایذاے خلق غایت رنج کشیدے و ازین
 زیادہ تر اشرف از تامل مثل حرم و حق ساکنان وطن و قیام آن و
 مطلق تامل در حق مسافران و بعید الوطنان خاصه از مفلسان ^{وطن}

میدشست و اگر ساسک بعید الوطن اخیال منیعے آمدے فی الفور از
 نظر کمیی اثر بقتادے و بے نصیب از مقصود ماندے و با بودن اہل
 اگر کسے بعقد دیگر خیال بسیتے کو بسبب ناموافقہ با خود ہایا بہ تمنا
 اولاد کہ از اہل اول بوجود نہ آمدہ چنین خیال متکمن شدیسے بس مکر وہ
 داشتے و فرمودی از کجا یقین شد کہ آن دیگر یار موافق خواهد شد
 یا از وسے اولاد بوجود خواهد آمد مگر زمانیکہ یقین آن باشد موافق کتاب
 میگوید چند کس را درین بلا مبتلا دیدیم یکے از دوستان سن بود کہ بزرگ
 خوزے و دیگر خواستہ بود آلفقد و در جاہ و فلاح خود تباہی دید کہ ہرگز
 مضر بخر طلاق دادن نیافت و دیگران را ہم اکثر نکبت فقر و بے غنی
 و نظر خلق بوجود می آمد کہ دیگر وسے فلاح ندیدند تصریح ذکر شان جب
 قباحست و علاوہ ازین سہ امر مکر وہ کہ بعضے از ان بگرد و جد تمام
 حضرت شیخ العالمین آخر تجویز کنانیدہ و ضرر سے کہ از خلافت حکم فرمایند
 و مریدان می رسیدیم از آن حضرت تاج العارفین منقطع گردانیدہ
 و خلق را مطلق از ضرر وسے و منتفع از فواید وسے ساختہ یکے نوکری
 و چاکری سہ کہ ممنوع حضرت تاج العارفین بود رضی اللہ عنہ
 در کتاب اوراد خود بیست حق پرست نبشستہ است کہ فرزندان حقیقت
 و مریدان طریقت ہرگز قصد نوکری و چاکری نکنند راحت کشت
 کاری ازین بہتر است اگر در عسرت بصبر توانند اعمالے چند کہ توشہ
 می شود بدان توسل کنند و در صورت توقف ظہور اثر وصول مقصود

بیدل نشوند و ناشکیبائی شعار خود نسازند آخر حق تعالی اثرش
 انبهر خواهد آورد و قطعه ابیات چند بصبط قلم آورده است و آن
 قطعه پدر که فیت چنین گفت گام پسر هرگز ز بهر جا پشت ترود و صبح
 شام کنی بگرت بدست فتنه حفت گاو مزینه و یکے امیر و دیگر را
 و نیز نام کنی و اگر نباشد است آن نیز و فاقه رو آورد و روی و نام
 جوین از جهود و اسم کنی و اگر چنانکه میسر نه آید است آن نیز و کنی لشکر
 گدائی و ترک نام کنی و هزار بار از آن بهتر است که بپای رزق و کمر
 بندی و بر مرد کے سلام کنی و اسماں بسبب و سنگیری حضرت
 شیخ العالمین بن خلفی از فرزندان آن حضرت نوکری می کنند و بعضا
 اقدس و سے از حضرت محفوظ اند و دیگر منہیات آن حضرت امر ختنه است
 که بعضی مردمان لشکوه تمام سامان برات و شادی و روی می کردند
 آنحضرت منع کرد که لشکوه نکنند و اکتفا بر اندک نیاز بزرگان سازند
 و خیر و ستادن در بر اوری و اجماع اقارب ترک نمایند چنانچه از وقت
 مخالفت تا این زمان در فرزندان امر ختنه محض ستمی کرده می شود که
 بیخ بخش طعام فاطمه رسول صلی الله علیه و سلم و پیران و اوده حمام
 را طلب نمودند و ختنه کنانیدند و در همسایه هم خبر نمی شود و بعضی از
 اهل قصبه که گرفتار هوار و حرص بودند و هستند بخیل و طلاف زنایان
 و بخش اشیایان سامان تحمل برات و اطعام بر اوری و طرب همه
 بپور کردند و عذر مخالفت زنان را سرافرازی خود ساختند و روی

این ابیات از کتاب
 تاریخ ابراهیم است

کرد و خانه بر باد می بست آمد و هنوز نکبت مخالفین تمام عالم برین
 امر فی الفور و نقد است و حضرت شیخ العالمین می فرمود اول کسی که
 درین امر مخالفت پسندیده واجب است که محبت بر خلاف حکم است
 بسته و عذر بخشش زمان ناقصات العقل را میسر کرده بود و زمره
 مریدان صاحب عزت و ریاست شیخ کفایت الله تائب و قاصد
 قصبه بود و همان شب حضرت تاج العارفین را بنحویب دیدم پس
 غرضناک میفرمایند من بنیط صلاح و فلاح ایشان امر کرده بودم
 اگر منظور ندارند هر چه خواهند بکنند ما را ازان کاریست صبح که بیدار
 شدم به شیخ کفایت الله اطلاع حال کردم خونی بر دستوی شد
 و نسخ آن غرم نمود و آنکه در مکر نفس افتادند و بر خلاف حکم رفتند
 دیدند آنچه دیدند و می بینند هر چه بینند سووم در امر حج بنشینند
 است که فرزندان من اگر غرم زیارت حرمین شریفین زاد الله سر
 دارند قصد سفر بکنند اول قابلیت از شریک سلوک پیدا نمایند تا آنکه
 بمقام حضور رسند صاحب این مقام شوند نماز که نوشته می شود
 بطهارت تمام به نیت و قصد زیارت حرمین شریفین زاد الله شکر نما
 دارند چشم بند کرده مراقب شوند اما در مکان خالی که کسی برین غرم می
 مطلع نباشد خود را به همین جسم در مکر معطره خواهد یافت همه ارکان
 حج ادا کند و با خلق در سخن نیاید بجز فرغ ارکان همین نقل است و
 سابق گذارد همچنان خود را به همان جسم در بدینه منوره خواهد یافت

در این سفر
 بسیار است

آفتاب زیارت و فدا تو بجا آورده باز نماز کند کوزه خوانده مشرب شود و خود را بوطن خواهد برد
 و اگر از کس در این مواعع هم کلام خواهد شد بی صعوبت سفر و
 طی منازل به روزه خواه از راه خشکی یا تری رسیدن بوطن ممکن نیست
 مولف کتاب میگوید که این ممانعت نه از استکراه است لغو و باشد بلکه
 بنظر رحم و شفقت بر فرزند آن که صعوبت سفر کشد و باین طریق
 حصول دولت زیارت کند چنانچه بعضی فرزندان آنحضرت بسبب
 در یافتند و زیارت حرمین شریفین افتخار یافتند و شیخ العار ^{المطهر}
 نجوشی اجازت سفر داده بود چهارم موسی و کیمیاگری را بسبب
 داشتی و در ابتدای عمر حضرت شیخ مکر عیوب موسی بیان نمود
 و تشدید نام در منع بکار برده که هرگز گردوسه نگردی و هم ارشاد
 نمود که هفت کس از اولیاد الله اند که کارشان همین است اصل
 اطلاع درست ساختن و در راه با انداختن تا هرگز خدا بتعالی
 خواسته است خواهد یافت اگر یکی از آن وفات یافت هر کس را
 آن شش تن که خواهند بجایش نصب کردند و یکبار به تکمیل خود
 رسانیدند و ایشان را اختیار است از هر گیاه و از هر چیز که خوابند
 درست کنند و هفت فقیر جوگه اند که آنهم برین کار مقرر اند و
 دیگر هر کس که دعوی علم کیمیا میکند غلط میکند اول کیمیا سواد آنها
 کس نمیداند و موسسان که تباها روزگار اند و دین موسی خاتم النبیین
 شدند هم از غیرت او شان است و بعضی فقیر که میداند یکدیگر

بیماری حاکم پیش آمد و مرض شتاد گرفت بنظر عسرت و نسیبتی
 آنها که استطاعت دوا در هم نداشتند و شیر مذکور درین چنین امراض
 بس نافع بود بقدر دوا اجازت بخشید و استعمال گاه بگناه و حق
 و گیکان هم منع نفرمود و نه حکم داد بنابر البتگان و امن دولت
 بیشترے و اکثری از ان اسخرف وارند و سرکه آنرا می فرمود
 که حضرت تاج العارفین نے خور دے اما علی العموم کہ درست
 میکند ندنی خورد کہ طرف استعمال دے اکثر ناپک میباشد
 در ان احتیاط بنظر طرف مے نمود شیخ مسیح اللہ کہ از یاران
 و سے رضی اللہ عنہ بودند و خدمت قانون گوئی داشتند بر اسے
 آنحضرت سرکہ شیر درخت تاز درست میکردند باین احتیاط
 کہ دامی از رسن بر درخت تاز مے کشیدند تا زاغ برو مے نشیند
 و کسے کہ بر او نچین طرف بر ان درخت مقرر مے شد و بر و
 خود دست و سے پاک کنانیدہ طرف پاک میداوند کہ بالاسے
 درخت آویزد و باز وقت فرود آوردن همچنان طیار مے کنانید
 و بر دیگرے اعتماد ندنی کردند و از ان عرق سرکہ درست میکردند
 و بعضو آنحضرت مے آوردند بے تامل استعمال مے فرمود و
 در بارہ قلبیان و تنبا کوروزے از حلت و حرمت گفتگو بود کہ بزرگان
 سرسند یہ نقشبندیہ درین باب تشدید بسیار دارند و حرمت
 و سے را قریب حرمت خردانند فرمود احمد سرسند قدس سرہ

بیماری حاکم پیش آمد

بیماری حاکم پیش آمد

مطلق حرام گفته بلکه بر اریان خود حرام کرد و سبب آن حکایت
مشهور است که یکی از اریان و سه وقت حلقه مراقبه از در میان
برخاسته و حقه نوشیده باز در حلقه داخل شد و در آنوقت شیخ
احمد رضوی مجلس تشریف آورد آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم را یکبار چنین فرمود: این دیدم از مراقبه برداشت و پرسید که از نا
به کیست که آنحضرت را بخشم آورد و چه حرکت از او بوقوع
آمده کسی گفت که فلان از حلقه بیرون شده بود تا آنکه چه کرد
و باز آمد از او پرسید که بیرون حلقه چرا رفته بودی و چه کار کرده بودی
او از خوف شیخ اخفا کرد و گفت وضوی کرده حاضر شدم دیگر
کار بوقوع نه آمد شیخ پس از تامل فرمود مگر تنبیا کو نوش کرده
آنکس از کار کرد گفت رسیدن تو در دنیا کو همچنان مانند عیار من
گرد و وانکار می کنی اگر تکذیب ماسکین به بین که از سینه تو در سینه
خود می کشم و از نفس بر می آرم و دم بالا کشید و همه دو در تنبیا کو
از دهن خود بیرون گذاشت و گفت این چیست آنکس بر پا افتاد
و عذر تقصیر نمود شیخ با آنوقت فرمود از امر وزیر بر اریان خود حرام گذا
زد و بی دیگر در حرمت و سه از قضای من شیخ نیافتم و در کتب او ندیدم
و هم اگر دو در تنبیا کو حرام مطلق بودی شیخ احمد قدس سره از دهن
خود که بر آورد و همچنان در سینه آن یار گذاشته و تبصره دیگر
برون آورد و از بزرگان قادیانیه و پشتیه و مهرورویه اکثری که

مرتباً اجتهاد و اشتداد بر حلت و زحمت اند و بعضی از انعامی نوشیدند
و حضرت تاج العارفین رضی فرمود که حرام نیست و ما در مجلس
شریف شبه وی را یافتیم و آنحضرت علیه افضل الصلوة والسلام
بمن اجازت نوشیدن بهر آن مجلس داد و انستم که قلیان نمکشتم
مگر این شبه ناس تنباکو است که آن عادت گرفته ام و هم معلوم شد
که کشیدن قلیان حرام نیست چرا که شبه حرام در مجلس شریف
گنجایش ندارد و نیز بجرام کسی مجاز نمی شود و اما حضرت مولانا
رسول نمارضی الله عنه که بر ترک قلیان و عرصه طالب علمی از ما
خشنود شده بودند از سبب اجتناب در ام بلکه فرمود بود که نیکو کرد
مانیز بود و تنباکو خوش نیست چنانچه حضرت مخدوم عالم محمد مخدوم
قدس سره که تنباکو خمیری می کشید روزی در مجلس مولانا رسوله
حاضر شد و قریب تر شست بوی تنباکو خوش بود گفتگوازدایش
آمد حضرت مولانا رسول نمارضی الله عنه که قلیان کش چنان کشد
ازین هم معلوم شد که نزد آنحضرت رضای حرام نبود پس من خط
هماندری از حضرت تاج العارفین اجازت کشیدن تنباکو خواستم
فرمود اگر میکشیدی منع نمی کردم اما از سر نو عادت کردن ضرر
نیست بیفایده خود را مقید کردن است و هم چون عادت شد اکثر
وقت مراقبه و اورد غیبت بان می آید و از آن فتور در کار می افتد
و هم شیخ العالمین رضی فرمود که در وقت سلطان اوزبک زیبا

علماء شہر دہلی و قضیات محضہ برحمت قلبیان و تنباکو کردہ
 بودند و از بادشاہ باجراسے حکم حرمت معاونت جہتہ دران زمان
 بزرگی بود بس عالم متبحر و تشریح بگاہ عصر و در تصرف ولایت
 فریدی و ہر خدمت قضا از وسے رونق گرفتہ بود و در شہر ہیا گلپور
 بادشاہ گفت تاوسے فتویٰ حرمت نندہ حکم بر حرمت نہوان کرد
 کہ او ابو حنیفہ وقت ہاست و ہر کسے را بر تشریح و توجع و کمال طریقت
 و وسے اقرار است با و ہنفسار ایمنیے باید کرد و نامہ بدین مضمون نوشت
 آن بزرگ مشہور بنام مولانا شاہ بہار بود در جواب نامہ نوشت
 کہ یکسے دلیل حرمت بر من ثابت نشد و این فقیر تنباکو می کشد
 بادشاہ بچہر و ملاحظہ جواب از علماء شہر محضہ جا کہ کنائیدہ
 و ہمہ را نوشیدن و و تنباکو و سہماں مولانا شاہ بہار قدس سرہ دلیل
 حلت گرفتند و فتویٰ حلت دادند

ذکر مرض موت حضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ
 و ملحقات از خطابات و بعضی حکایات عجیب بیان
 تعداد مجازان بیعت و ارشاد طریقت

چون سال یک ہزار و دو صد و چہل و ہفت ہجری آمد و ہلال
 سراپا صورت عزم و ہلال چہین چہین فلک ستم پرست کج روش
 و بدخصال در چشم غمزدگان خستہ حال نمودار شد فرمود آنحضرت